

Méhkaptár darazsakkal

Hetek óta hangos a sajtó azoktól a vitáktól, amelyek egy február végi döntés nyomán söpörtek végig zenei életünkön. A Nemzeti Filharmonikus Zenekar élére miniszteri biztos került, aki egy eddig példa nélkül álló, kormányzati szintű anyagi fejlesztés fejében jogászok közreműködésével átvizsgálja az intézmény működését és meglehetősen szigorú minősítést követően ad adminisztratív segítséget Kocsis Zoltán művészeti vezetőnek abban, hogy a nem megfelelő színvonalon teljesítő muzsikuskok helyére a megfelelő, a kormányzat által elvárt művészi nívót nem veszélyeztető zenészeket szerződtessen. Ez a riport részben a támadások kereszttüzeiben álló Edvi Péter miniszteri biztossal, részben pedig az ágazati szakszervezet vezetőjeként ismét mértéktartó „rámenősséggel” harcoló Gyimesi Lászlóval készült, mégpedig több alkalommal, hiszen – éppen áprilisban – minden nap tartogatott olyan fejleményeket, amelyek alapjaiban rengették meg az addig még érvényben lévő megállapodásokat. Döntőbíró úgyszólván a jövő lesz, amikor kiderül, lehet-e – pénzhez hasonlóan – művészi színvonalat garantálni. Az azonban biztos, mindent meg kell tenni a cél érdekében.

Edvi Péter miniszteri biztossal készített interjú:

– Köztudott, hogy Önnek komoly kapcsolatai vannak a zenével és feltehetően a magyar zenei élettel, hiszen mint a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat magyarországi elnöke gyakran él a szervezet támogatásának muzsika-adta lehetőségeivel és ebben legmegbízhatóbb partnere éppen Kocsis Zoltán, aki hosszú évek óta hangversenyzik minden május 30-án az Önök alapítványára. Ezzel együtt egészen más hivatást választott magának. Hogyan érlelődött meg Önben annak gondolata, hogy merész mozdulattal kilép a mai magyar zenei közélet színterére, belenyúl a jelenleg egyik legnyüzsgőbb darazsfészekbe és gyermekek jótévedéséből „mumusként” fellépő miniszteri biztos lesz?

– Nem Ön az első, aki meglepetésének adott hangot amiatt, hogy zenei közéleti szerepet vállaltam. Tizedik éve azonban, hogy a magam eszközeivel segíteni próbálok bizonyos alkalmakkor muzsikuskoknak, muzsikuskok csoportjának. Eddig azonban semmi nem indokolta, hogy ezzel a nyilvánosság elé lépjek. A magyar zenei élettel való kapcsolataim ugyanis nem merülnek ki abban, hogy időnként hangversenyt szervezek a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat javára, amely koncerteknek valóban állandó vendége Kocsis Zoltán.

Annak idején, 1990 karácsonya körül meghívtam Kocsis Zoltánt, Baán Lászlót és Ungár Klárát egy reggelire a Gerbaudba, ahol elmondtam nekik, mit gondoltam ki a Fesztiválzenekarral kapcsolatban. Milyen jó lenne, ha azt a Főváros támogatná. Az ötletet Kocsis Zoltán nagy örömmel

fogadta és a többiek is jónak tartották. Következő lépésként együtt mentünk Demszky Gáborhoz, aki szintén lelkesedett. Később aztán nagyon sokan akarták „kitalálni” ezt a megoldást és nekem teljesen mindegy volt, ki adja a nevét a dologhoz, fontosnak csak a megvalósulást tartottam. Utólag hibáztatom magam a visszavonulásért, mert később, a Budapesti Fesztiválzenekar megalapításánál kisebb-nagyobb hibák történtek. Lehet, hogy ha nem adom át a stafétát az utánam jelentkező számos ötletgazdának, már előbb észrevehettem volna ezeket, a most csapdaként megjelenő hibákat. Én ugyanis nem vagyok muzsikusk és soha nem is fogok a muzsikuskok dolgába beleszólni, nem fogom őket minősíteni, hiszen nem hogy végzettségem, de hallásom sincs hozzá. Azt gondolom azonban, hogy jól képzett menedzser vagyok, aki más dolgokat, más problémákat lát és talán ha akkor tovább segítetek, nem alakultak volna ki a jelenlegi konfliktusok. Sok ugyanis a pontatlanság az alapító okiratban, a szerződésekben.

Kocsis Zoltánnal természetesen továbbra is nagyon jó kapcsolatban maradtam, és az élet mintha ismételni látszott volna önmagát. Egy-két éve Kocsis művész úr ismét panaszkodott, hogy megint van egy zenekara, de hát sok a gond, mivel „se pénz, se posztó”. Tavaly szeptember óta megpróbáltam lobbizni a Nemzeti Filharmonikus Zenekarért. A történet nagyon hasonlított a kilenc évvel ezelőttire és én voltam legjobban meglepve, amikor az a válasz érkezett, hogy „segítünk, de csináld is meg”.

– Itt van tehát a nagy lehetőség: Fejlődésében lehet végigkísérni a folyamatot,

amibe viszont, ha hiba csúszik, kénytelen lesz saját magát okolni.

– Az biztos, ha itt hibák lesznek, azokról én tehetek. A muzsikuskoknak ugyanis az a dolguk, hogy muzsikáljanak a lehető legjobb körülmények között, a menedzsmentnek pedig az a dolga, hogy minden zavaró körülményt távol tartson tőlük. Jelenleg ez nincs így, mert hiba van a szabályokban és mert Ferencsik János óta eltelt nagyon sok év, és a zenekarnak nem volt megfelelő „gazdája”. Akkor is ezt mondom, ha tudom, hogy volt Kobayashi Ken-ichiro, aki ugyan nagyszerű muzsikusk, de többet tartózkodott külföldön, mint Magyarországon.

Nagyon sokat vívódtam, mielőtt elvállaltam ezt a feladatot. Még Göncz Árpád köztársasági elnök úr véleményét is kikértem, aki az Önéhez hasonló jelzővel élt. „Nagy méhkaptár ez, amelyben kevés a méh és sok a darázs. Előtte el kell döntened, hány darázscsípést tudsz elviselni, mert biztosan kapsz jó néhányat.”

– A legtöbb csípés talán azon a ponton várható, amelyen el kell döntenie: kik azok, akikkel a pénz fejében támasztott elvárások teljesíthetők. Ennél (és más) együttesnél is már többször támadt vihar különböző meghallgatások, szintfelmérések kilátásba helyezése miatt, most ismét ettől visszhangzanak a hangolók: ki és milyen alapon határozza meg egyetlen produkció alapján, hogy az illető jó zenekari muzsikusk vagy nem.

Az a veszély fenyeget ugyanis, hogy az európai rangsorban az ország vezetése által kívánt és elvárt hely teljesítéséhez némi szociális érzéketlenség révén lehet eljuttatni a

zenekart. Ehhez viszont kemény harcot kell vívni az érdekvédelmi képviselőkkel és bizony némely jogszabállyal is, hiszen ezek a muzsikusközalkalmazotti munkaviszonyban állnak. Bizonyára van elképzelése arról, mi módon tudja vállalni a küzdelmeket, hiszen ismeri ezek szerint a dolgok hátterét.

– Válaszom előtt egy kis kitérőt szeretnék tenni. 1992-ben Ránki Dezső és az államelnök kérésére elvállaltam a Mozart Alapítvány magyarországi letelepedésének vezetését. Mindenki nagyon lelkes volt, valóban csodás volt maga az ötlet is. Sajnos azonban hamar kiderült, hogy akik az ötlet mögött állnak csak az ország és az itt lakó emberek tapasztalatlanságát akarják kihasználni. Időben jeleztem, hogy baj van, amit sokan nem akartak elhinni. Fél év elmúltával vált ez a többiek számára is világossá és okozott nagyon mély csalódást olyan művészeknek (és embereknek), mint amilyen Ránki Dezső vagy Végh Sándor. A menedzsernek éppen az a feladata, hogy a művészeknél korábban érzékeljen bizonyos dolgokat és előre tudjon gondolkodni. Gyakran ez az ösztönök sugallata, amit aztán ellenőrizni kell.

A Nemzeti Filharmonikusok esetében is pontosan érezhető az a félelem, amely szándékainkkal kapcsolatban felmerül. Voltak meghallgatások az utóbbi időben, de egyik sem veszélyeztette konkrétan senkinek sem az állását. Most félnek a pártatlan, nemzetközi, nem befolyásolható zsűritől – nem tudom megítélni, hogy kinek indokolt a félelme és kinek nem. Azt tudom, hogy a folyosón menve gyakran fülembé súgják egyesek, hogy szerintük kik azok a kollégák, akik nem „közénk” valók. Reményeim szerint nincs ilyen muzsikusközalkalmazotti, hanem valóságos esetben biztos igazuk van a fülbe súgóknak. Nekem azonban az a dolgom, hogy a lehető legszabályosabb megvalósulás kereteit létrehozam.

Néha szomorúan állapítom meg, hogy milyen indulatok munkálnak a felszín alatt. Azon is csodálkozom, hogy a nekem címzett módosító indítványok mellett hány ilyen levél érkezik a miniszter úrnak, az államtitkárnak és a művészeti főosztálynak. Mindez azt mutatja számomra, hogy ha a társulati ülésre elmegy a miniszter az államtitkárával és közösen rámutatnak egy harmadik személyre, hogy mátol fogva az illető minket képvisel és ebben a minőségében felelős a dolgokért, azt valahogy nem hiszik el. Úgyis minden előbb-utóbb az én írászatomra kerül.

Kellemetlenül érint az az agresszió is, amellyel sokan az új helyzetre reagálnak. Érthetetlen számomra az egész; bejön valaki egy beszélgetésre, először megsérti a jogászt, majd engem. A kérdésre, hogy miért teszi mindezt, egy állítólagos Németh László idézettel válaszolt, amely szerint „Csak annak kell diplomatikusnak lenni, akinek nincs igaza”. Ha tényleg létezik ilyen Németh László idézet, akkor ebben az esetben el kell marasztalnom az általam egyébként eléggé ismert és nagyra becsült író. Más alkalommal másvalaki mond valamit, majd visszafogja magát és érződik, hogy meg akar sérteni. Még egy kicsit megtorpan, majd a többiek biztató tekintetétől mégis kimondja a sértő mondatot. Ismét másvalaki, köztisztviselőként álló, tapasztalt muzsikusközalkalmazotti szerepvállaló így szól: „Biztos úr, márpedig ha Ön nekünk személyre szólóan nem írja le előre, hogy mennyi lesz a fizetésemelésünk, mi nem fogunk kiegyezni.” Nem szabályzót akar, nem feltételekről alkuszik, hanem előre kér a pénzről garanciákat. Nem biztos, hogy a nehezebb szociális körülmények között élő muzsikusközalkalmazotti és a közös problémán segíteni, ha mindenkibe belerúg, aki mellett elmegy. Vagy ha én magam is hirdetem, hogy nem vagyok muzsikusközalkalmazotti, nem tudok és nem akarok muzsikusközalkalmazottakat minősíteni, miért kell az egyik legfontosabb poszton teljesítő kollégának hátulról megüzengetnie, hogy márpedig én őt ne minősítsem. Majd azt mondja nekem, hogy mondjam meg a miniszternek, itt nem minősíteni kell, hanem rendet kell teremteni. Magyarozatképpen pedig azt mondja, hogy ha valaki bejön ide egy próbára, az annyi kiegészítőt talál, hogy lassan már senkit sem ismer. Éppen egy olyan együttesnél, amely példátlanul nagy létszámmal üzemel. És amennyire nem tudom megítélni, ki hogy hegedül vagy tubázik, annyira meg tudom azt ítélni, hogy egy szervezeti-működési szabályzat rosszul kidolgozott, hogy az adott esetben 103 alkalmazott az előírt 307 éves szolgálat helyett csak 140-et, 150-et, 160-at teljesít és még csak meg sem kérdeztem, ez miért van így?

Úgy érzem, rosszul mérték fel az erőviszonyokat, pedig életemben még ennyi bizottsággal nem találkoztam még egy intézményen belül. Képviselőik gyakran nem is sejtik, mennyit árthatnak ilyen agresszív viselkedéssel azoknak, akiket képviselnek. Ráadásul minden bizottság kettőzötten létezik az énekkar miatt. Még olyan közalkalmazotti tanácsot sem láttam, ahonnan

például kiszavazták az énekkar tagjait. Valamikor ugyanis vitáztak azon, hogy ki hány képviselőt küldhet. A zenekar létszáma volt a legnagyobb, ők küldték a legtöbb képviselőt, aztán a többieket egyszerűen kiszavazták. Most viszont az egész intézmény nevében intézkednek. Ilyen dolgokkal nehezen tudok mit kezdeni, pedig teljesen elfogulatlanul kezdtem el a munkát.

Élég sokat tárgyaltam Gyimesi László úrral is, aki az ágazati szakszervezet vezetője. Ő – ellentétben a zenekar választott testületével – mindig nagyon szépen össze tudta foglalni a muzsikusközalkalmazotti gondjait, bajait. Ennek hatására nagyon sokat is finomított a rendelet-tervezet. Ennek az ára számomra sok külön vita volt Kocsis Zoltánnal. Neki is vannak elvárásai (mint ahogy a Minisztériumnak is, a jogászoknak is, akik a magyar törvénykezésre hivatkoznak), a zenekar és énekkar pedig természetesen a lehető legkönnyebben szeretné „megúszni” ezt az egészet.

Eleinte elsősorban belső meghallgatásról beszélünk; ma már a rendelet-tervezetben az áll, hogy az adható pontok 50%-nak az elmúlt egy év próbákon és koncerteken nyújtott teljesítményét kell tükröznie. Ez azért is jó, mert ha valaki egy éven át jól dolgozott, az már nem igazul annyira a meghallgatáson, hiszen a tét nem annyira drámai. A muzsikusközalkalmazotti kívánsága érthető volt az első pillanattól kezdve és Gyimesi László nagyon jól is tolmácsolta.

Mindenki úgy tudta – maga Kocsis Zoltán és a miniszter úr is –, hogy Kocsis művész úr a Nemzeti Filharmonikusok művészeti vezetője. Az alapító okirat tanulmányozása során kiderült, hogy ez nem így van; ő csak a zenekar művészeti vezetője, az énekkarnak külön, független művészeti vezetője van. Mire ez kiderült, már majdnem kész volt a rendelet-tervezet, nehéz helyzetbe hozva a jogászokat.

Én még arra is hajlottam volna, hogy még további engedményeket tegyek, a zenekar választott képviselőinek fellépése, a minket ért fenyegetések azonban arra késztettek, hogy további engedményeket ne tegyek. A legutóbbi tárgyalás eredménye alapján gondolkodás nélkül kihúztam egy olyan paragrafust, aminek bizonyára örültek volna. Mert ha engem azzal riogatnak, hogy az egészet bojkottálni fogják, akkor nem teszek olyan passzust a minősítési rendszerbe, aminek segítségével ezt meg is tehetik.

Abban is némi naivságot érzek, hogy miként fajulhatott csaknem bírósági ügyig egy hakni-lebukás. A zenekar tagjai hogy-

hogyan nem érezték: bizonyos szinten túl az együttessé veszélyeztetheti egy ártatlannak látszó „lógás”, majd a már komolyabbnak mutatózó táppénzcsalás. Örülök, hogy a minisztérium lassú volt és a tervezett januári kinevezés helyett csak február végén kezdtem a munkát. Így nem kellett asszisztálnom ahhoz, hogy egyvalakit táppénzcsalás alapos gyanújával menesztettek, két másik tag ellen pedig felmerült a hamis tanúzás vádja. Idáig nem szabad engedni eljutni a dolgokat. Ezt a vezetőkkel szemben mindenütt meglévő, nem is elítélhető cinosság sem magyarázza.

A Filharmonikusok tagjainak végig kellene gondolni, hogy a kormány elkötelezte magát egy intézmény mellett és szeretne adni egy óriási támogatást. Olyan nagyságrendűt, ami példátlan a magyar kultúrtörténetben. Ezért csupán annyit vár, hogy még jobban muzsikáljanak. Nekem az a feladatom, hogy ehhez megteremtsem a megfelelő körülményeket. Egyelőre mindez még rendeletek gyártásában testesül meg – őszintén szólva nem számítottam arra, hogy ilyen mennyiségű paragrafust kell majd előállítani. Mindez nem a muzsikások ellen történik, hiába akarják ezt sokan így interpretálni.

Nem tudom, hogyan alakul együttműködésünk, egyelőre nagyon sok a félreértés. Azzal sem tudnak sokan például mit kezdeni, hogy én nem szoktam kiabálni és asztalt csapkodni. Legutóbbi tárgyalásunkkor nagyon elszomorodtam, mert nem tudtam meggyőzni a társaságot arról, hogy a minősítés az ő érdekeiket szolgálja. Lehet, hogy látszott rajtam a letörtség, mert nagyon rövid időn belül értesültem arról, hogy körtelefonban hirdették ki: „Legyűrtük a miniszteri biztost, lepedőben kellett kivinni a teremből”. Én ezt nem adom fel, csak rájöttem, hogy néhány dolgot keresztül kell vinni és nem hagyják, hogy ebben segítséget nyújtsak. Ennek nem örülök, de folytatom.

– *Gondolom, ezzel még nincs is vége a folyamatnak, ami azért is szomorú, mivel a tapasztalatok szerint menekülnek a szponzorok a botrányok közeléből és nélkülük bizony elég nehéz menedzselni a zenekart. Tapasztalta ezt Ön is, vagy nem vert még ekkora hullámokat a dolog?*

– Nem tudom és szeretném hangsúlyozni, hogy én a Minisztérium menedzsere (és alkalmazottja) vagyok. Bizonyos dolgokba nem szólok (és nem is szólhatok) bele. Csak akkor nyilvánítok véleményt, ha egy szerződést az együttesre nézve túl előnyte-

lennek ítélek meg. Úgy gondolom, hogy minden, ami sikeres, sok gazdára és támogatóra talál. Azt remélem, hogy ez sikeres zenekar és énekkar lesz és abban a pillanatban bizonyára sokan fogják vállalni a különböző módozatú együttműködést velünk. Mert hiába a különösen nagy támogatás, hangszervásárlásra például csillagászati összegeket lehet költeni és még az sem elég... És bármennyire mesebeli is hazai viszonylatban az az összeg, amit a Minisztérium hangszervásárlásra kínál, a (kategóriától függően) négy-, öt-, hatszázmilliós Stradivarik esetleges behozatala a nagyvonalú támogatókra vár!

– *És akkor még nem is szóltunk a társulati ülésen a miniszter úr szájából elhangzó, bűvös hangversenyteremről.*

– Nem, hiszen azt nem a támogatásból és még csak nem is a szponzorpenzerekből tervezzük. Ekkora kiadást Magyarországon ma csak az állam vállalhat magára.

– *Hogyan alakultak ki azok a pénzügyi keretek, amelyekkel Ön számolni tud jelen pillanatban? Ki volt a kezdeményező fél: a megbízó Minisztérium mondta meg, hogy mennyit szán a dologra, vagy Ön mondta meg, hogy a kivitelezéshez mennyire van minimálisan szüksége?*

– Elkészítettem egy alapkonceptiót, hogy milyen feltételek mellett lehet ezt a tervet megvalósítani. Leírtam, odaadtam a miniszter úrnak, aki konzultált a miniszterelnök úrral. Megleپödtek az összegben, de nem vállaltam el addig a munkát, ameddig nem ismertem a (számomra is elfogadható) feltételeket. Nem lehet profi ugyanis az az ember, aki elvállal úgy egy munkát, hogy nem kapja meg az alapvető garanciákat és anyagi fedezetet.

Itt olyan együttessé kell kialakítani, amelyre mindenki büszke lehet. Produkciójának meg lehet kérni az árát – azzal a feltétellel, hogy mindig legyen egy olyan előadás is, amit a kispénzűek is meg tudnak fizetni.

– *Ma, április 17-én (csaknem két héttel a riport előző részének elkészülte után) már túl vagyunk a hírhedt társulati ülésen, amelyen a zenekar jelentős része bizalmatlansági indítványban tudatta, hogy nem szeretne Kocsis Zoltánnal mint művészeti vezetővel együtt dolgozni. Tudósított a saját arról is, hogy élvonalbeli muzsikuskaink közül sokan aláírtak és a címzettnek el is juttattak egy Kocsis Zoltánnal szolidaritást vállaló levelet. És – nem is annyira mellékesen – lejárt az a határidő, ameddig a Mi-*

niszter asztalára le kellett tenni az ominózus tervezetet, hogy az végre elkezdhesse államigazgatási kanosszajárását. Hogy élte meg ezt az időszakot?

– Még más is történt. Erkel Tibor úr, aki kapcsolatban állt a Filharmonikusok szakszervezetével, interpellációt nyújtott be a Parlamentben, miközben a zenekarban egy „ellen” aláírásgyűjtés kezdődött, eddig több, mint húsz aláírással, amely szerint többen nem értenek egyet az akkori szavazás módjával és annak félreértelmezhető felvezetésével és Kocsis Zoltánt igenis jó művészeti vezetőnek tartják.

Az interpelláció tartalma, nevezetesen hogy a Nemzeti Filharmonikus Zenekart Kocsis Zoltán személyén keresztül össze akarják vonni a Budapesti Fesztiválzenekarral, rémhír, ami csak arra jó, hogy újabb pánikot keltsen az amúgy is zaklatott muzsikuskörökben. Az előzetes számítások (és a zenekari tagok saját kalkulációi szerint) is mindössze 10-15 olyan muzsikuskör van az együttesben, akiknek személyével kapcsolatban valóban szükségesnek látszik a minősítés révén érvényesíthető rosta, miközben legalább nyolcvan az egyértelműen kiválóan teljesítők száma, a felzúdulás és félelem mégis elementáris. Miért kell még akkor tovább riogatni ezt a nyolcvan remek muzsikust azzal, hogy az egész „multság” célja egy ilyen összevonás? Nem hogy döntés, de előterjesztés sem született és nem is szülehet, hiszen a Fesztiválzenekar fővárosi-alapítványi fenntartású intézmény, amelyben joga sincs beleavatkozni a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának.

– *Ki sugallta egyáltalán ezt rémhírt? A zenekaron belül keletkezett vagy csak az interpelláció alapján terjedt el?*

– Nem tudom, hiszen az interpelláció másfél évtizedes szándékokat próbált feléleveníteni. Mindenkinek voltak valamikor elképzelései, vágyálmai, ötletei, amelyekre most mint tényekre hivatkozik.

Pedig csak arról van szó, hogy azt a néhány muzsikust, aki a kollégák értékítélete alapján teljesítményével a produkciók színvonalát rontja, a szabályzók figyelembevételével, a lehető legszociálisabb és leghumánusabb módon a zenekarból eltávolítsuk. Helyükre próbajátékot hirdet a zenekar vezetése és abban reménykedünk, hogy az eddig anyagi okok miatt külföldre szegődött egykori ÁHZ-muzsikuskörök közül többen visszajönnek Magyarországra, a Nemzeti Filharmonikus Zenekarba.

Engem elszomorít, ha már mindenről szó van, csak magáról a zenéről nem. Talán